

MOLDOVÁN ANDRÁS HATÁRTALAN KERETEK

ZSÁKUTCA A VÉGTELEN SZABADSÁG?

21. SZÁZAD
KIADÓ

Budapest, 2025

Előszó

EZER ÁGRA SÜTÖTT A NAP, délután 4 óra és 40 fok volt, én meg Siófokon sétáltam. A parton kezdtem, az én koromban már csak tízezer lépés kellene, de valami francos ügyet el kellett intéznem a főtéren, gondoltam, ha eddig bírtam, most már semmi sem számít. A végére persze kitikkadtam, úgy estem be a plázába, mint ha nem lenne holnap, rögtön jobbra az első üzlet a kávézó volt, már bent is voltam!

– Egy szénsavas vizet kérek! – mondtam a csinos pincérnőnek immár egyáltalán nem elhaló hangon, mert ugye egy férfinak legyen tartása, még ha éppen vattát köpne is.

– Foglaljon helyet, kérem, majd jön a kolléganőm, tőle tud rendelni.

Hárman álltak a légkondicionált kávézóban. Ketten a pultban, az én kérdésekre válaszoló tünemény pedig a pult előtt. Megállt az idő. Lassan körülnéztem, addig nagy izgalmamban észre sem vettem, hogy rajtam kívül senki sincs az üzletben. Akkor értettem meg végérvényesen, hogy nekem mondta. Na de semmi baj! Meleg van, neki is megvan a maga baja, megyek a másikhoz, és már kapom is a vizet, gondoltam, és minden rendben lesz. Odafordulok a másik hölgyhöz, mintha mi sem történt volna, és már mondom is:

– Egy szénsavas vizet kérek! – és mosolygok, mint Lacika a karácsonyfára.

– Foglaljon helyet, kérem, majd jön a kolléganőm, tőle tud rendelni.

Bumm! Itt mindenki megőrült! Persze azonnal otthagytam a helyet, és sajnos még az is kicsúszott a számon, hogy ezt biztos nem lehet csinálni egy vendéggel.

De hogyan fordulhat ez elő? Nyilvánvalóan a tulajdonos nem ezt mondta volna nekem, de nyilvánvalóan a tulajdonos nem volt ott. De vajon mit mondhatott a dolgozóinak?

Ne gondoljunk itt nagy dolgokra: egyszerűen csak arra, ki hogyan találja vagy nem találja meg a helyét ott és akkor, ahol teljesítenie kell. Ebben az esetben nyilván senki sem találta meg. A vállalkozó, aki a helyet üzemeltette, feltehetően éppúgy nem volt a helyzet magaslatán, mint azok a minden bizonnyal nem felszolgáló végzettségű dolgozók, akiket alkalmazott, és akikben semmiféle elhivatottság nem mutatkozott a szakmájuk iránt. Meg a vendég iránt sem.

Persze egyetlen ilyen élmény talán nem lett volna elég, hogy megszűlessen ez a könyv. De az első kötet, a *Brutális öszinteség* megjelenése után sokakkal beszélgettem és olyan témákat feszegettek, amiket részben érintettem abban a könyvben, de emellett hiányolták, hogy miért nem foglalkoztam más, általában vagy éppen a számukra fontos dolgokkal is.

Bennem is dolgozott tovább az a könyv, és tudtam, hogy sok olyan kérdés maradt, amikről beszélek a különböző előadásokon vagy a személyes tanácsadásokon. És vannak olyan kérdések, amelyekre az adott válaszaimat újra és újra mérlegelnem kell, mert minden helyzet és minden eset más és más. És végül tudom azt is, hogy ezek a kérdések nemcsak engem foglalkoztatnak, hanem azokat is, akik hozzám fordulnak.

A szinopszisba szándékosan nem témákat írtam, hanem kérdéseket. A kérdésekben rejlik az igazi izgalom. A kérdések sokszor fontosabbak, mint a válaszok, hiszen jó esetben új teret nyitnak a gondolkodásnak.

A keretek jelentik a modern kor legizgalmasabb kihívását, mert egy félreértett szabadságfogalom szinte mindent megkérdőjelez – s teszi ezt úgy, hogy semmibe veszi azokat a kereteket, amelyek évezredek óta meghatározzák az életünket. Napjaink politikailag korrekt világa azt sugallja, hogy az

embereknek nem kellene terhek és nem kellene keretek. Csakhogy terhek és keretek nélkül elveszítjük a fókuszot, nem lesznek céljaink, csak lógunk a levegőben, és az értékeink mellett a fogalmaink is megfoghatatlanná válnak. Határok nélkül mindenki a valami és a semmi közötti légüres térbe kerül.

Csak néhány azon kérdések közül, amelyekkel ebben a könyvben foglalkozom: hogyan lehetünk boldogok; lehet-e jogsértő valami, ami elvszerű; hogyan határozza meg az életünk kereteit máig a tízparancsolat; miért fontosak a víziók; milyen a jó és a rossz példamutatás; mi a különbség oktatás és nevelés között; hogyan találhatjuk meg a helyünket a világban. Keretek, rend és szabályok nélkül ezekről nem lehet értelmesen beszélni. A leadership, a vezetés tudománya valójában nem más, mint egyszerű, mindenki számára könnyen érthető keretek közötti feladat- és problémamegoldás.

Biztosan nem én tudom minden kérdésre a legjobb választ. Ha valaki egy kicsit is hitelesnek gondolja magát, és mások szemében is az akar lenni, nem ígérhet ilyet. De abban biztos vagyok, hogy mindennek az alapja az őszinteség. Ezért akartam előbb kérdezni, majd olyan válaszokat adni, amelyek meggyőződésem szerint a legjobb válaszok a kérdésekre.

Abban is biztos vagyok, hogy ahogy őszinteség, úgy keretek nélkül sem élhetünk, minden feltett kérdéssel és minden megadott válasszal előbb-utóbb a fontos keretek és a hiányuk okozta súlyos problémák témájához fogok visszatérni. A keretekről az előző könyvben is többször, több helyen szó esett – néha vissza is nyúlok majd az ott leírtakhoz –, de úgy éreztem, van ez annyira fontos téma, hogy ebben a kötetben a keretek gondolatvilága köré fűzzem fel a kérdéseimre adott válaszokat.

Megígérhetem, hogy olyan kérdésekkel szembesítem a kedves olvasót, amelyek elgondolkodtatnak és segítenek döntéseket hozni, segítenek választani a lehetséges utak közül, segítenek megtalálni a lehetséges válaszokat és kiválasztani közülük a jó válaszokat. Példákat sorolok, követendőket és kerülendőket, saját jó döntéseimet és saját tévedéseimet. Sok-sok kis apró macskakövet azon az úton, amelynek közös bejárását annak ajánlom,

aki hozzám hasonlóan fáradhatatlanul keresi a választ a kérdésre: hogyan érdemes élni, hogyan lehet nem (csak) anyagi szempontból jól élni?

Hiszen ez a kulcsa mindennek. Megtalálni a helyünket a világban, azt a szerepet, azokat a körülményeket, amelyek között a legjobban érezzük magunkat. Amikben úgy érezzük, megtaláltuk a boldogságot – vagy hogy ránk talált a boldogság. Amit nemcsak elérni nehéz, hanem állapotként megtartani is.

Hiszen a világ túl gyorsan változik, gyorsabban, mint az evolúció. Az emberi élet sebességéhez mérten túlzottan is gyors változások miatt meglapultak a társadalom tradicionális keretei, pedig a túl gyors fejlődés miatt nagyobb szükség lenne rájuk, mint valaha. Sokkal gyorsabban kerülünk új és új élethelyzetbe, sokkal gyakrabban érhetnek olyan hatások, amelyekkel szembesülnünk kell. Sok-sok témával foglalkozik a könyv, de valójában egy kérdésre keresi a választ: hogyan találhatjuk meg és őrizhetjük meg helyünket a világban, hogyan segíthetnek ebben azok a keretek, elvek és rendszerek, amelyek a gondolkodásunk középpontjában vannak?

Nem ígérem, hogy a könyv elolvasása után jobb cégvezető, jobb vállalkozó, jobb családfő lesz bárki. Sem azt, hogy sikeresebb vagy boldogabb emberré válik. De ha nemcsak elolvassa a könyvet, hanem el is gondolkodik a kérdéseimen és a válaszaimon, sokkal közelebb kerülhet ahhoz, hogy megtalálja azt a helyet a világban, ahol boldogan és a körülményekhez képest a legjobban élhet. A legtöbb, amit elérhetünk, hogy a legjobb önmagunk legyünk. Ennek a könyvnek az a küldetése, hogy elolvasása után egy kicsit mindenki még jobb önmaga lehessen.

**ÉLJ ÚGY,
HOGY MINDENKINEK JÓ LEGYEN –
DE A *MINDENKIBE*
TE IS BELETARTOZOL!**

Megtalálni a helyünket a világban

EGY OLYAN MONDATTAL KEZDENÉM, ami az előző könyvemben is szerepelt:

„...az emberi boldoguláshoz keretek szükségesek, a sikerhez az, hogy rendszerben dolgozzunk.”

Három fontos dolgot is tartalmaz: keret, rendszer, boldogulás. Közülük a keretokről és a rendszerről lesz még szó, de most az első fogalommal foglalkozom: az emberi boldogulás és ehhez szorosan kapcsolódva az emberi boldogság kérdésével. Hogyan tudunk boldogulni, hogyan, milyen úton tudunk elérni a boldogsághoz?

Az emberek csak akkor tudnak boldogok lenni, ha megtalálják a helyüket a világban

– és ez egy nagyon fontos állítás. Olyan, amiből több dolog is fakad. Az egyik maga az alapállítás, hogy a boldogság igenis elérhető, nem egy hiábavalóan kergetett ábránd. A másik pedig az, hogy ehhez nagyon pontosan és reálisan kell látnunk saját helyünket a világban, saját kereteinket és adottságainkat, ami segít a számunkra ideális helyet megtalálni és elérni. Az előszóban említett felszolgálók aligha voltak boldogok: minden jel arra mutat, hogy legalábbis az élet egy területén, a munkahelyükön, ott, ahol az életünk nagyjából harmadát töltjük, nem voltak boldogok, nem voltak a helyükön.

Még valami következik ebből: mindazok, akik nemcsak nagyot mernek álmodni, hanem túl nagyot álmodnak, könnyen szerencsétlenné válhatnak azáltal, hogy soha nem tudják megvalósítani az álmaikat. Nem jelentenek korlátot az ilyen embereknek azok a társadalmi keretek, amelyek intézményesített formában vagy a szokások és megszokások szintjén jelen vannak mások életében. Ezek az emberek rosszul mérik fel a lehetőségeiket, adottságaikat, és emiatt sosem jutnak el oda, ahová szerintük el kellene jutniuk.

Gondoljunk csak Stendhal regényhősére, Julien Sorelre a *Vörös és fekete*ből! Egy alacsony sorból származó fiú, akinek az apja ács, aki nem találja a helyét a saját társadalmi közegében – már csak vékony és gyenge, a fizikai munkára alkalmatlan testalkata miatt sem –, aki folyamatosan többre és többre vágyik, nagyravágásában sorra feszíti szét a társadalmi kereteket. Egyre inkább eltávolodik onnan, ahol a helye lehetne, és bár látszólag feljut arra a társadalmi polcra, ahová vágyott, nemesi címet és birtokot szerez, az álmai összeroppannak egy fiatalkori baklövése és egy féltékeny nő bosszúja miatt – és már csak a halál árnyékában, a cellában döbben rá, hogy nagyravágása miatt valójában egészen addig boldogtalan életet élt – a veszthelyig vezető úton menetelve. „Helyes, minden jól megy” – mondta aznap, amelyen megtudta, hogy meg kell halnia; végre már nem kellett tovább hajszolnia magát egy olyan életbe, ami valójában nem az övé volt, nem neki való volt.

Ugyanakkor az is veszélyes, kockázatos, ha valaki túlzottan alulra pozicionálja magát. Mert akkor nagyon könnyen eljuthat odáig, amit a saját helyének vél, és a könnyű sikerbe könnyű belehelyezkedni, könnyű nagyon gyorsan csalódní is benne. Ha valaki 220 centi magas, jó fizikai adottságokkal és megfelelő labdaérezéssel megáldva, ne elégedjen meg annyival, hogy vasárnaponként ő a legjobb a téren a kosárlabdázók között, mert egy reggel nagyon szomorúan ébred majd, hogy nem az NBA-ben játszik, hanem árufeltöltő a helyi szupermarketben.

Keretek nélkül nem megy

DE HONNAN TUDHATJUK, hol van a helyünk valójában, hogyan kerülhetjük el, hogy túlzottan alul- vagy felülértékeljük magunkat? A keretek, amikről beszélek, mindig éppen a reális önismeretből fakadóan elérhető lehetőségeket mutatják meg.

Képzeld el, hogy néhány srác szerez egy labdát, és mivel a lakóhelyük közelében van egy nagy füves placc, kitalálják, hogy focizni fognak. Labda van, játékosok vannak – mi kell még? Ugyebár kellenek kapuk, meg kell gólvonal, és ha már gólvonal van, akkor kellenének alap- és oldalvonalak is. Meg aztán szabályok, amiket el kell mondani a legkisebbeknek is, akik esetleg nem tudnák: nem nyúlunk kézzel a labdába, és nem rúgjuk fel a másikat stb. És meg kell állapodni abban, hogy ki játszik, hogy hány percre vagy hány gólig tart egy meccs.

Mondjuk tehát úgy, hogy meg kell teremteni a focizás kereteit. Egyrészt azokat a kézzelfogható fizikai kereteket, amelyekkel térben meghatározzák, hogy itt és most focimeccs lesz, amiben az a gól, ha a labda bizonyos vonalon áthalad a pálya egy meghatározott részén. És meg kell teremteni a játék kereteit, szabályrendszerét. Nincs mérkőzés kapu és szabályok nélkül – ahogyan az életben semmi nincs keretek nélkül. Na de ki mondja meg a szabályokat? Pontosabban nem is ez az igazi kérdés, hanem az, hogy akié a labda, az megmondhatja-e a szabályokat? Amon Göth táborparancsnok mondja Schindlernek: „Hatalom az, amikor megvan a jogunk, hogy

megöljünk valakit, de mégis életben hagyjuk.” Hát abban a világban biztosan azok állították fel a szabályokat, akiknél a labda volt... Vajon a nemzetközi politika, sőt az egész világ a látszaton túl, ma másképpen működik? Az én gyerekkoromban a szabályokat nagyjából mindenki tudta, de azt, hogy ki játszik, csak az mondhatta meg, aki a labdát hozta! Változott valami azóta?

Erre a gondolatra még sokszor fogok hivatkozni, mert az emberiség történetében és fejlődése során mindig is döntő szerepe volt annak, hogy vannak az életünket egyéni és társadalmi szinten is meghatározó keretek. Ahogy az előző könyvemben írtam: „Amíg vannak keretek, addig kiszámíthatóbban, őszintébben és sikerebben tudunk élni.”

És boldogabban is – teszem most hozzá. Hiszen ott tartottunk, hogy az emberek csak akkor lehetnek boldogok, ha megtalálják a helyüket a világban. Tehát ha én tudom, hogy miben vagyok tehetséges és miben nem, illetve tudom, hogy milyen társadalmi keretek között élek, akkor el tudom magamat helyezni, és nem fogok légvárat kergetni.

A sikeres és sikertelen közötti különbség

AZT HISZEM, NAGYON SOK EMBER AZÉRT BOLDOGTALAN, mert légvárákat épít, és olyan dolgokat akar elérni, amelyeket soha nem volt és nem lesz képes elérni. Az ambíció nagyon fontos, próbálkozni szabad, sőt kell is! A magam példájából is biztosan tudom:

Az különbözteti meg a sikeres embert a sikertelentől, hogy eggyel többször megpróbálta.

De az önmagában nem elég, hogy eggyel többször, vagy kellően sokszor próbálkozunk. Számptalan oka lehet a kudarcnak, annak, hogy valaki elérhetetlen álmokat kerget. Az egyik, hogy nem a megfelelő dologban kellően kitartó. A másik, ha valaki rosszul méri fel a személyes adottságait. Például nem olyan magas, erős, okos, művelt, mint ami ahhoz a státuszhoz kellene, amelyre áhítzik. Az önismeret a lényeg, a reális önértékelés pedig nem más, mint önmagunk folyamatos vizsgálata és összehasonlítása másokkal. Enélkül nem lehet valaki becsületes, őszinte, sőt magát a helyén kezelő ember sem.

De vannak más lehetséges magyarázatok is. Vannak külső tényezők is – olyan keretek, amelyek szem előtt tartása szintén segítheti, hogy ne kergesünk délibábokat. Például lehet valakinek fantasztikus üzleti ötlete, de ha

nincs elég pénze, hogy elindítsa a vállalkozását, akkor semmit sem ér el pusztán az ötletével.

Ha, mondjuk, valaki egy árfolyamelemzés során észrevesz valamit egy tőzsdei cégről, vagy olvas egy olyan információt, ami napokon belül sok-sok százalékos árfolyamváltozást okoz, azzal rövid időn belül kisebb vagyont is kereshet. Vagy éppen semmit. Mert ha nincs pénze, vagy van pénze, de nincs értékpapírszámlája és így nem tud üzletet kötni, akkor hiába a tudás. Ott és akkor kell jónak lennünk, még hozzá abban a dologban, ami éppen számít, és az összes szükséges adottság birtokában kell lennünk ahhoz, hogy sikeresek legyünk. Az idő, a hely, az ember és az eszköz is kell a sikerhez!

Vigyázz a mindentudókkal!

SZÁMOS MÁS OBJEKTÍV KÜLSŐ KÖRÜLMÉNY is hiányozhat. Nyilván mindig a pénz a legalapvetőbb, de az is lehet, hogy valakinek nincs ideje vagy energiája belevágni egy biztosnak vélt üzletbe, mert felemészti, hogy a mindennapi megélhetéséről gondoskodjon a munkahelyén, ahol talán nem is elég a napi nyolc órát ledolgoznia, hanem túlóráznia is kell. Lehet, hogy a tudás hiányzik, lehet, hogy a társadalmi körülmények nem megfelelőek.

Ismerek egy embert, aki már az internet kezdetén, amikor a keresés még nem a Google használatát jelentette, hanem többféle keresőprogram működött, azon gondolkodott, hogyan lehetne képalapú keresőprogramot csinálni – vagyis azt megvalósítani, hogy egy konkrét képet feltöltsünk egy online felületre és egy ahhoz hasonlító képet keressünk. Egy informatikus barátja akkor alaposan és szakmailag hitelesen elmagyarázta, hogy erre miért nincs és nem is lesz soha lehetőség.

A Google alapítóinak, Larry Page-nek és Sergey Brinnek nem voltak ilyen barátaik, így ma már a Google-ban működik a képalapú keresés, illetve a Lens applikáció.

Az általam ismert ember meg a mai napig arra gondol, hogy ha lett volna valamennyi informatikai, programozói alapismerete, talán nem tudják lebeszélni a forradalmi ötlete megvalósításáról.

Milyen következtetés vonható le mindebből? Az általunk vágyott állapot eléréséhez, ahhoz, hogy a „helyünkre kerüljünk”, alapvető feltétel, hogy felismerjük azokat a kereteket, amelyek között létezhet boldogság a számunkra.

Ahogy egy Albert Einsteinnek tulajdonított mondás is tartja: *„Rengeteg ember tudja, hogy bizonyos dolgok teljesen lehetetlenek, ameddig nem jön valaki, akinek nem szóltak erről...”*

Az ellentétek nem vonzzák egymást

HA EZ MEGVAN, A MÁSODIK LÉPÉS megtalálni azokat az embereket, akikkel boldogok lehetünk. Szintén egy keretrendszer, még hozzá egy nagyon egyszerű keretrendszer határozza meg az ember számára, kivel tud boldog lenni.

Azzal tudok boldog lenni, akivel olyan dolgokat tudunk csinálni közösen, amiket mindketten szeretünk. Tehát ha van olyan ember a világon, aki veled akarja azokat a dolgokat, amiket te akarsz, és megvan a lehetősége is arra, hogy akkor, amikor te is képes vagy, azt tegye, amire te is vágysz. És mindezt még élvezi is!

Vagyis egyrészt teljesülnie kell annak a feltételnek, hogy a partnerem akarja ugyanazokat a dolgokat csinálni, amiket én, másrészt annak a feltételnek is teljesülnie kell, hogy legyen lehetősége ugyanazokat a dolgokat csinálni. Ez a lehetőség jelenthet adottságot, képességet éppúgy, mint időt. Annak, aki heti háromszor táncolni jár, vagy a falmászás a szenvedélye, és azt űzi heti több alkalommal, aligha lehet tartós kapcsolata olyasvalakivel, aki énekkarba és könyvtárba szeret járni.

A boldog kapcsolat tehát akkor jöhet létre, ha megvan a közös érdeklődés, és megvannak az annak gyakorlásához szükséges feltételek is. Írtam már erről az előző könyvemben, de ez nagyon fontos, és most még inkább a témánkba vág: az nem jó stratégia, hogy hétfőn azt csináljuk, amihez az

egyiknek van kedve, kedden azt, amihez a másiknak, és így tovább. Így senki sem lesz boldog! Lesznek napok, amikor az egyikük érzi magát kicsit jobban – de nem jól, hiszen az, akit szeret, nem érzi jól magát –, és lesznek olyan alkalmak, amikor a másikuk, de igazán ő se.

Ez nem közös boldogság lesz, hanem egy rossz megállapodás, mert a kompromisszum egy rossz alku nyomán született rossz egyezés, ami nem más, mint a mindkét fél számára még éppen elviselhető mennyiségű rosszat tartalmazó megegyezés. Mondjuk azt, hogy a kedves olvasó nem szereti a halat, én nem szeretem a gombát. Nekünk két hétig valamiért minden nap együtt kell ennünk. Hétfőn halászlét főzünk, kedden gombapaprikást, aztán szerdán jön a rántott harcsafilé, csütörtökön meg a túróval töltött gomba. Kinek jó ez? Senkinek.

De hozhatok egy olyan konkrét példát is, ami velem történt meg. Azt javasolta az akkori kedvesem, hogy öt napig csináljam azt, amit én akarok, két napig pedig csináljuk azt, amit ő szeretne. Mi is volt ez az ajánlat? Az én szemszögemből nem más, mint hogy én öt napig egyedül élek, még ha azt csinálom is, amit akarok, mert egyedül csinálom – és persze öt napig ő is egyedül él, mert azt csinálja, amit akar, de nélkülem. Aztán meg két napig együtt csinálunk dolgokat, de olyanokat, amiket én nem szeretek. Szóval az én szempontomból: öt napig egyedül élek, majd két napig rossz nekem. Jobb lett volna, ha azt mondja, hogy három napig mindketten azt csináljuk külön-külön, amit akarunk, aztán két-két napig olyasmit csinálunk, amit én, illetve amit ő akar? Jobbnak nyilván jobb, már csak az egyenlőségre törekvés gesztusa miatt is, de azért az összképet tekintve ez az a szituáció, amikor a jobb még mindig nem elég jó! Hiszen továbbra is maradnak olyan napok – még ha kevesebb is –, amiket „egyedül” töltünk, és továbbra is van két olyan nap, amikor nem azt csinálom, amit akarok – csak most már van kettő olyan is, amikor ő sem azt csinálja, amit akar.

Tehát az első és legfontosabb lépés a boldogság eléréséhez vezető úton, hogy az életem olyan dolgokkal teljen, amiket szeretek. És hogy egy olyan

ember legyen mellettem, akinek ugyanazon dolgok szereznek örömet. Vagyis a párválasztás lényege és első számú szabálya:

Ne higgyük el, hogy az ellentétek vonzzák egymást!

Az emberi életben az ellentétek nem vonzzák egymást, mert az ellentétes emberek különböző keretekben élik az életüket. Ha én behozom a másik életébe az övétől gyökeresen eltérő kereteimet, vagy ő behozza az én életembe az övét, azzal csak azt érzük el, hogy kölcsönösen boldogtalanok leszünk. Magunkra kényszerítjük egymás kereteit ahelyett, hogy meghatároznánk azt a teret, amelyben kiteljesedhetünk. Az elfogadás, ami fontos és lényeges, ebben a helyzetben inkább csak kompromisszum és beletörődés lenne, ami hosszú távon úgysem működik. Elfogadni csak azokat az embereket tudjuk, akik alapvetően olyanok, mint mi, és olyan értékeket tartanak fontosnak, mint amilyeneket mi!

Nemek harca – ahogyan a tudomány látja

IDEIG-ÓRÁIG PERSZE MINDEN KAPCSOLATBAN LEHET ÚGY CSINÁLNI, mintha valaki boldog lenne. Sőt, őszintén el lehet hinni ezt a hamis boldogságot. Ahogy mondani szokták, a párkapcsolatok elején van az a kezdeti rózsaszín köd, ami eltakarja a valóságot. A kémia ilyenkor mindennél erősebb! Mert bármilyen új élethelyzetben, akár egy új munkahelyi közösségről van szó, akár egy párkapcsolatról, az emberek kezdetben az azonosságokat keresik, amelyek összekötik, és nem a különbségeket, amelyek szétválasztják őket. Ez teljesen érthető, hiszen éppen most kerültek össze!

Sőt, ebben a kezdeti időszakban az lesz az érzésünk, hogy mi együtt, minden különbözőségünk dacára milyen boldogok vagyunk, és mennyi mindenben túljuthatunk. Mert én egy új világot mutatok meg neki, amit eddig nem ismert, és ő is egy új világot mutat nekem, amit én nem ismerem. És az elején ez még igazán érdekesnek is tűnik! Ritkán, nagyon ritkán, megeshet, hogy megtetszik ez az új, eddig nem ismert világ. De gyakrabban derül ki – és minél idősebbek vagyunk, minél kiforrottabb a személyiségünk, annál nagyobb erre az esély –, hogy a társamat egyáltalán nem érdekli az általam mutatott új világ, és engem se az, ahová ő vezetett be.

Mert a kompromisszumok révén összetákolt emberi kapcsolatok, és itt mindegy, hogy munkahelyi, üzleti vagy magánéleti kapcsolatokról

van szó, nem képesek pusztán akarásból, különböző érdeklődések és ízlések mellett működni.

Nem együttműködés alakul ki, hanem egy olyan helyzet, ami mindenkinek rossz kicsit. Egy olyan fajtája az elfogadásnak, amikor az egyik alárendeli magát a másiknak, és képes végigszenvedni az életét. Azt hiszem, az esetek nagy többségében ennek az egyedülléttől vagy a megélhetés nehézségeitől való félelem az oka, és halálos betegség a vége.

Az egyik legérdekesebb, legizgalmasabb tudományágról már a másik könyvben is írtam röviden. Játékelméletnek hívják, ez a stratégiai problémák matematikai modellekkel leírható elmélete, főként a társadalomtudományokban, a közgazdaságtanban és a szociológiában használják. Azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mi lehet az észszerű viselkedés olyan helyzetekben, amikor egy résztvevő döntésének kimenetelét befolyásolja a többiek lehetséges döntése. Ráadásul az egyes résztvevők jellemzően nem is tudják, hogy a többiek mit választanak, csak azt, hogy milyen választási lehetőségeik vannak. A játékelméletben – ami a döntések tudománya – több úgynevezett alapjáték, vagyis döntési helyzet van, az előző könyvemben említettem is egyet, a *gyávanyúl*-játékot, ami egy olyan filmből származik, amelyben fiatalok egy szakadék felé száguldva autóversenyeznek egymással, és az nyer, aki a legtovább tartja egyenesen a kormányt. De most nézzünk egy másikat!

Szintén játékelméleti alapjáték az úgynevezett nemekharca-játék. Ebben van egy fiatal pár, amelynek tagjai ugyanazon a napon kapnak a munkahelyükön a főnökeiktől egy-egy jegyet ugyanarra a napra, ugyanarra az időpontra. A pár mindkét tagja szeretné a másikkal tölteni az estét, de közben gyökeresen eltérő az érdeklődésük: a férj a baseballt szereti, és a szezon egyik legfontosabb meccsére szól a két jegy, míg a feleség operarajongó, és egy igazán különleges alkalomra, egy sztárvendég egyetlen fellépésére szólnak a jegyei. Mit csináljanak? Ha tényleg együtt akarnak lenni, ki kell hagyniuk az egyik különleges

alkalmat, vagy mindketten elmennek a saját szórakozásuknak hódolni, de akkor nem kettesben töltik az estét. A soha vissza nem térő opera-előadást vagy az évad legfontosabb meccsét szalasszák el?

Van ebben egyensúlyi helyzet? Nincs. A játéknak nincs zéró kimenetelű, tehát mindkét fél számára jó megoldása. Ennek a játékelméleti alapjátéknak a lényege gyakorlatilag, hogy egy párkapcsolatban vannak olyan helyzetek, amelyekben nincs jó döntés, nincs ideális megoldás. De az én mostani példám lényege is az, miért nem jó, ha ennyire eltérő érdeklődésű emberek élnek együtt egy párkapcsolatban. Hiszen vagy elmennek az operába, és a férfi rosszul érzi magát, vagy elmennek a meccsre, és a nő érzi rosszul magát, vagy jön a köztes megoldás, hogy az egyik elmegy ide, a másik meg oda – és akkor viszont rájönnek, hogy megint nem együtt vannak. Vagy lemondanak az élményről, a kedvenc szórakozásról, vagy lemondanak az együtt töltött időről, azaz egymásról.

Ráadásul, ha az előbbit választják, amikor egyikük „akarata” érvényesül, megint oda jutnak, hogy valaki „alárendelte” magát a másiknak. És nemcsak ott ül a színházi páholyban vagy a tribünön, és unatkozik a programon, hanem bosszankodik is, mert arra gondol, hogy milyen jó lenne azon a helyen lenni, ami őt érdekli. És miért is ő rendelte alá magát a másiknak? És már hányadszor is történt ez?

Nem az a boldogsághoz vezető út, hogy olyan emberekkel legyünk, akik szépek, okosak, ügyesek, kedvesek, aranyosak és támogatók velünk, hanem olyan embereket keressünk magunk mellé, akik velünk szeretnek lenni, és ugyanazokat a dolgokat szeretik csinálni, mint mi.

Így minden sokkal egyszerűbb.

A változás csapdája

AZ NAGYON JÓL HANGZIK, hogy legyen két ember, akik az elvárható határokon belül a leginkább passzolnak egymáshoz az érdeklődési kör, a habitus és a lehetőségek szempontjából. Igen ám, de ebben is van egy óriási nehézség: az, hogy fejlődünk, változunk és az érdeklődésünk is változik.

Tehát ha nagyon hasonlóak voltunk is, amikor a párkapcsolat elkezdődött, az évek, évtizedek alatt az érdeklődésünk, gondolkodásunk elmozdulhatott. Szerettünk rendszeresen színházba járni, de azok a színészek, akik miatt szerettünk, abbahagyták, vagy azokat a darabokat nem játsszák már. Szerettük a Forma–1-et, de már nem versenyeznek azok a pilóták, akik miatt megszerettük. És akkor egyikünk vagy másikunk, vagy mindketten új hobbikat, új érdeklődési területeket találunk – ideális esetben ugyanazokat vagy nagyon hasonlókat, rosszabb esetben nagyon eltérőket.

Ilyenkor mi van? Nem az ellentétek vonzották egymást, amikor a kapcsolat létrejött, de évek alatt, ha az érzelmeink nem halványultak is, intellektuálisan eltávolodtunk egymástól. Ilyenkor derül ki, hogy a párkapcsolat valódi keretét az adja, hogy tudunk-e igazán szeretni.

Ehhez persze tisztázni kell, hogy mit értünk szereteten. Az én szeretet-definícióm az, hogy

boldogan megteszek valakiért egy olyan dolgot, ami nekem rossz, ha azt látom, hogy neki jó.

Ennek a mondatnak minden szava fontos. Fontos benne a boldogság és a másíknak szerzett örömből fakadó jó érzés. Az, hogy látszólag áldozatot vállalok, amikor olyasmit csinállok, ami nem a kedvemre való – közben viszont szó sincs áldozatról, hiszen a másík öröme fontosabb, mint az, hogy én mit gondolok vagy érzek az adott tevékenység kapcsán. Ez az önzetlenség teszi a szeretetet a világon a legszebb érzéssé.

De vajon a szeretetnek hány arca van? És az mind szeretet? Ugyanúgy szeretjük az anyánkat, a gyerekünket, a barátunkat? És az istenünket? És a zenét? Vagy a lovakat? Nem hiszem. Így aztán a szeretet nemcsak a legszebb, de a legszínesebb érzés is. Mert ahogy Székely Éva mondta: „Sírni csak a győztesnek szabad!” Nekem ez a szeretet legszebb definíciója!

Igazán szeretni

AZ ÉN SZERETETDEFINÍCIÓMNAK csak a saját gyerekünk iránti szeretet tud megfelelni igazán. Az ember csak a gyereket tudja teljesen önzetlenül szeretni, illetve ha eljut abba az életkorba, az unokáját.

Továbbgondolva a nemek harca példát: ha én kapom az operába szóló jegyet, és már évek óta majd megőrülök, hogy élőben halljam azt a tenort, a fiam viszont azzal jön haza, hogy szerzett két jegyet az áhított meccsre, ahová velem szeretne menni, akkor nem kérdés, hogy a meccsre fogunk menni. És amikor ránézek az örömtől sugárzó arcára, tudom, hogy jól döntöttem!

Szeretlek, kisfiam!

Amikor a párkapcsolatban megjelenik valamilyen önérdek, akkor elkezdődik egyfajta méríckelés. Mérlegre rakjuk, hogy én elmentem veled sétálni, akkor te gyere el velem a múzeumba! Én főztem neked vacsorát, te vigyél el az uszodába! Ez már nem az önzetlen szeretetről szól, amikor azért teszek meg valamit a másikért, mert jó érzés látni, ahogy örül neki. Hanem egy mérlegen billegünk ide és oda, folyamatosan üzletet kötünk, vagy próbálunk kötni.

Ha ez történik, ott már szó sincs arról, hogy igazán szeretjük a másikat, igazán boldogok vagyunk vele és a helyünkön érezzük magunkat. Ezt meg kell beszélni!

De mi van akkor, ha belátjuk, hogy zsákutcába jutottunk, csak a kereteink nem engednek ki belőle? Hiszen az életünket nagyon sok szempontból az határozza meg, hogy milyen fizikai és egzisztenciális körülmények között élünk. Mi van, ha egyikünknek sincs hova mennie? Akkor kénytelenek vagyunk együttműködni, és megint csak ott tartunk, hogy le kell ülni, és addig kell arról beszélni, hogy neked mi a jó, meg nekem mi a jó, ameddig nem tudunk valahogyan dűlőre jutni. És minél tovább várunk ezzel a beszélgetéssel, annál rosszabb és annál nehezebb lesz minden!

Boldogság a munkahelyen – is!

AHOGYAN A MAGÁNÉLETBEN, a munkahelyen is nagyon fontos, hogy a helyemen legyek és az általam komfortosan „belakható” keretek között a leginkább optimális helyet vegyem fel.

Vezetőként sokszor elfeledkezünk a munkavállalónk megértéséről, pedig ez elengedhetetlen ahhoz, hogy ő jól érezze magát ott, ahol dolgozik. Mert az biztosan nem elég, hogy kifizetjük a munkáját. A bér önmagában nem elég, fizetést más munkahelyen is kapna. Ha kicsit adok, az se lesz elég, azt is kaphat más munkahelyen is, meg telefont és laptopot is.

Én mindig azt kérdezem az emberektől az állásinterjún: neked az a vágyad, hogy itt dolgozz? Boldog leszel ezzel az állással és azzal, amit csinálni fogsz?

Sokszor nem értjük meg, hogy kinek-kinek mi jelenti a boldogságot, és nem gondolunk arra, hogy a másik embernek valami egészen más, mint nekünk. Például nekem van két kiváló kolléganőm, akik pénzügyi feladatokat látnak el a vállalatnál. Csodálatosan dolgoznak, látszik, hogy teljesen kiteljesednek ebben. Ami számomra felfoghatatlan. Én teljesen alkalmatlan vagyok arra, hogy leüljek a számítógép elé és naponta nyolc-kilenc órán át számlákat rendezzek. Nekem és a vállalatnak se tenne jót, ha ilyen munkát kellene végeznem, folyton csak hibáznék.

Nem csoda, hogy nagyon nehéz elképzelnem, lehetnek olyanok, akik ezt élvezik. Pedig vannak. Emese és Kriszti viszont mindennap úgy jön be dolgozni, hogy sugárliz a boldogságtól, az elégedettségtől. Mert olyan dolgok csinálnak, olyan emberekkel, amit és akiket szeretnek.

Amikor olyan dolgot kezdünk csinálni, amit nem szeretünk, sokkal többet hibázunk, mint amikor olyan dolgot csinálunk, amit szeretünk.

Ez az egyes tevékenységekről általánosabb szintre lépve is igaz: amikor olyan emberrel vagyunk együtt, akit nem szeretünk, nemcsak sokkal többet veszeksztünk, hanem sokkal több butaságot is csinálunk, mint olyankor, amikor olyan emberrel töltünk időt, akit szeretünk. Igaz ez a magánéletre, egy párkapcsolatra, együttélésre vagy házasságra éppúgy, mint a munkahelyre, akár munkatársak egymás közötti viszonyára, akár a főnök-beosztott viszonyra.

Akkor tud egy emberi kapcsolatrendszer őszintén és tisztán boldog lenni, ha abban nincs nyomás, vagy csak nagyon kevés nyomás van benne. Ha nem azért csinálunk meg valamit, mert tudjuk, érezzük, hogy van valamiféle – akár ki sem mondott – elvárás annak megcsinálására. Ha nyomás van, akkor semmi értelme a dolognak, akkor nem szeretetből fakad, amit csinálunk, és úgy nem lehetünk boldogok sem mi, sem azok, akiknek a kedvére próbálunk tenni. Ugyanakkor van egy kivétel, ami nem biztos, hogy nyomás, de én annak hívom. Ez pedig a kihívás! Nem a megfelelés, mert az nem jó, teljesen félrevisz, abban olyanok akarunk lenni, amilyenek nem vagyunk, ami hazugságalapú viselkedés. De a kihívás más. Az izgalmas, az felpeszdtí! A kihívás jöhet mástól, de jöhet belülről is. A kihívás egyfajta teljesítménykényszer, egyfajta nyomás persze, de mégis pozitív, és a végén ott a siker! Érdemes keresni a kihívásokat, különösen azokat, amelyeket mi állítunk fel magunknak, ugyanakkor érdemes óvakodni azoktól, amelyeket mások a saját hasznukra állítanak fel nekünk!